

שלום במשבר: איך משקמים את היחסים עם ירדן?

סיכום כנס בכנסת שקיימו ח"כ קסניה סבטלובה ומכון מיתוים

ינואר 2018

ב-10 בינואר 2018 נערך בכנסת כנס משותף של ח"כ קסניה סבטלובה ומכון מיתוים, שעסק ביחסי ישראל-ירדן. הכנס התקיים מקץ חצי שנה של משבר בין המדינות, מאז תקרית הירי בשגרירות ישראל בעמאן ביולי 2017. הדוברים בכנס הדגישו את חשיבות היחסים בין ישראל לירדן, את האינטרסים המשותפים לשתי המדינות, ואת הצורך לפעול במהרה למען פתרון המשבר. הם גם הצביעו על כיווני פעולה שיסייעו לשיקום היחסים. בכנס נשאו דברים הח"כים קסניה סבטלובה, יצחק הרצוג, ציפי לבני, נחמן שי, יעל כהן-פארן, אורן חזן ומוסי רז, וכן נציגי חברה אזרחית: ד"ר נמרוד גורן, פרופ' אלי פודה, ח"כית ושגרירה לשעבר קולט אביטל, ד"ר גרשון בסקין, עפר זלצברג ואורי גינות. ד"ר עבדאללה סוואלחה מירדן השתתף באמצעות וידאו, וג'קי חוגי מגלי צה"ל הנחה את הדיון. מסמך זה מסכם את עיקרי הדברים שנאמרו בכנס. לצפייה בכנס בערוץ היוטיוב של מכון מיתוים, [לחצו כאן](#).

א. דברי פתיחה

ח"כ קסניה סבטלובה, המחנה הציוני: "ירדן חשובה לישראל וישראל חשובה לירדן. פתרון המשבר בין המדינות הוא צורך אסטרטגי, אך היחסים נמצאים כיום בשפל. אסור להזניח את השותפות היחידות לשלום שקיימות לישראל באזור – מצרים וירדן. פתרון המשבר דורש עשייה מדינית מורכבת, אך מתחילת המשבר לא היה דיון אחד בוועדת חוץ ובטחון על הנושא, וזאת למרות בקשות חוזרות ונשנות של חברי כנסת. לא ידוע גם מי מנהל את המשא ומתן בין המדינות ומה מתרחש בו. נבחרי הציבור שאמורים לפקח על פעילות הממשלה אינם זוכים לתשובות."

ד"ר נמרוד גורן, ראש מכון מיתוים: "השלום עם ירדן הוא נכס ויש לפעול על מנת לשקם אותו. למרות חילוקי דעות בנושא הפלסטיני, שתי המדינות הצליחו בעבר לשתף פעולה במגוון תחומים, לא רק ביטחוניים, ובהם גם קידום תהליך השלום ומיתון מתיחויות בירושלים. כיום, כל זה מצוי בסכנה. ישראל צריכה להבהיר את החשיבות שהיא מייחסת לקשר עם ירדן, למנות – ולהצהיר על כך בפומבי – גורם דיפלומטי בכיר כאחראי לפתרון המשבר, ולהתנצל על הרג הירדני החף משפע בתקרית השגרירות. ביקורו הקרוב של סגן נשיא ארה"ב בישראל ובירדן הוא הזדמנות להעברת מסרים ולהתקדמות מדינית."

ד"ר עבדאללה סוואלחה, מנהל המכון לחקר ישראל בעמאן: "אסור לאפשר למחלוקות המדיניות להאפיל על שיתוף הפעולה בין ירדן וישראל, ודרוש מנגנון משותף לניהול המחלוקות. שתי המדינות צריכות להתמקד בהתמודדות עם נוכחות איראן בדרום סוריה, בקידום פרויקטים כלכליים משותפים, ובשמירה על התפקיד המיוחד של ממלכת ירדן בירושלים כדי לא לתת לתורכיה להשפיע במקום ירדן על הנעשה בעיר. יש דרכים ליישוב משבר השגרירות, ביניהן מינוי שגריר ישראלי חדש, העמדה לדין של המאבטח הישראלי, או הצטרפות צד שלישי כמתווך. ניתן יהיה להגיע לפתרון אם המדינות ידונו בכך ברוגע וללא התלהמות בתקשורת."

ב. חברי כנסת

ח"כ יצחק הרצוג, יו"ר האופוזיציה, המחנה הציוני: "היחסים בין ישראל לירדן הם אסטרטגיים וחשובים ביותר ויש לתמוך בהם ולשפרם בכל ההיבטים. אנחנו במבוי סתום קשה בנושא הפלסטיני וזה מקרין גם על היחסים עם ירדן. גם מהלכים חיצוניים משפיעים על המאמצים שמתנהלים לשיקום היחסים ומאטים אותם. יש צורך לשמור על התשתית האזורית כחלק בלתי נפרד מהמאמצים להתקדם עם הפלסטינים. אני קורא

לממשלת ישראל ולמלך ירדן לעשות כל מאמץ להחזיר את המצב לקדמותו. יש לבצע גם צעדים סמליים כדי להחזיר את עטרת השלום עם ירדן ליושנה."

"כית ושרת החוץ לשעבר ציפי לבני, המחנה הציוני: "לשלום עם ירדן חשיבות עצומה לשתי המדינות, ואת המשבר ביניהן ניתן היה למנוע על ידי מדינאות נבונה שכרגע לא קיימת בממשלה. במקום לעסוק במדיניות-חוץ וביטחון, עוסקת הממשלה בפוליטיקה פנימית. היא גזרה קופון פוליטי במחיר של משבר עם שותפה אסטרטגית של ישראל. מערכת היחסים עם ירדן קשורה בסכסוך הישראלי-פלסטיני. בתוך חלון ההזדמנויות האזורי, עלינו לשמור על הברית עם ירדן, לפעול להיפרדות מהפלסטינים, ולהרחיב הברית נגד הטרור האסלאמיסטי למדינות ערב נוספות."

"כ נחמן שי, המחנה הציוני: "העוגנים החשובים של שלום עם ירדן ומצרים זו האבטחה הכי חשובה לעתיד שלנו. אם לא נשמור על הסכמי השלום היקרים האלה, אנחנו מאבדים את התקווה שיום אחד יהיה פה הסדר ונוכל לחיות בשלום עם העם הפלסטיני. הזמן פועל לרעתנו, כי ככל שמתרגלים לרעיון ששגרירות ישראל בירדן אינה מאוישת קשה יותר לשנות את המצב, ומסתפקים בשימור הציר הביטחוני בין המדינות."

"כית יעל כהן-פארן, המחנה הציוני: "הנושא הסביבתי הוא חיוני לשם יצירת הוויה אחרת במזרח התיכון, ועל כן חשוב להמשיך ולפתח פרויקטים סביבתיים משותפים עם ירדן. פרויקט תעלת הימים, למשל, הוא פרויקט ישראלי-ירדני בעל השלכות אזוריות משמעותיות, שהמאמצים לקדם אותו מתנהלים משנת 2002. ואולם, מאז פרוץ המשבר עם ירדן, הפרויקט תקוע וסימן שאלה מרחף מעל עתידו. למרות שבין ישראל וירדן יש יחסי שלום, עדיין חסר אמון בין הצדדים, ופרויקטים אזוריים משותפים – מלבד התועלות הפרקטיות שלהם – יכולים לסייע גם בבניית אמון הדדי."

"כ אורן חזן, הליכוד: "לישראל יש שלום עם ירדן, היא מעבירה לה מים ושומרת על ביטחונה. אבל ירדן לא משיבה לנו באותו היחס. הירדנים יכלו לעצור את המשבר בירושלים בקיץ שעבר, אך לא עשו זאת. לא ייתכן שמדינה שיש לנו איתה שלום ישבה בשקט במקום למנוע טרור ואינתיפאדה. אנחנו מעוניינים לשמור על ירדן כדי להרחיק את האויב מגבולנו המזרחי. זה גם אינטרס ירדני. אך רק כשיבינו בירדן שהם אלה שמסכנים את הסכם השלום, ממנו הם מרוויחים הרבה, אז ישתנה היחס שם לישראל. את המאמצים לפתור את המשבר צריך לעשות בגלוי, ולא בחדרי חדרים."

"כ מוסי רז, מרצ: "הגיע הזמן להפסיק להתייחס אל הירדנים באדנות שמתבטאת בהרג השופט הירדני במעבר אלנבי ב-2014, בירי המאבטח בשגרירות בעמאן בקיץ שעבר, ובתקריות נוספות. ירדן נתפסת בישראל כמובנת מאליה ומזלזלים בה. היעדרות נציגי הממשלה מהכנס הזה היא דוגמה לכך."

ג. נציגי חברה אזרחית

פרופ' אלי פודה, חבר הנהלה במכון מיתוים: "אנו צריכים להיות מודעים לחומרה בה רואים בירדן את התקרית בשגרירות, ולהבין ולהפריך חששות ירדנים ביחס לכוונות ישראל בירושלים וכלפי הפלסטינים. הצהרת טראמפ ליבתה חששות אלה. אסור לקחת את ירדן כמובנת מאליה וצריך להשקיע מאמצים בטיפוח היחסים עמה. יש דוגמאות היסטוריות לתקריות חמורות עם השכנים שהדרג המדיני טיפל בהן ביעילות. זה לא קרה עם ירדן, והדבר מסב נזק. נדרשת פעולה מהירה, מעורבות של הדרג המדיני הבכיר, התנצלות ממקום של עוצמה, והתחשבות בצרכי דעת הקהל בירדן."

"כית ושגרירה לשעבר קולט אביטל, חברת הנהלה במכון מיתוים: "שיקום השלום עם ירדן צריך להיות גם אינטרס של הממשלה, ולא רק של האופוזיציה. משרד החוץ צריך להוביל את המהלכים בכיוון ולהשמיע את דברו בכנס שכזה. כדי לשקם את היחסים עם ירדן צריך לעצור התבטאויות של פוליטיקאים ישראלים לפיהן המלך תלוי בישראל מבחינה ביטחונית, לחזור ולהצהיר על המעמד המיוחד של ירדן בירושלים, לעדכן באופן שוטף את ירדן על מה שמתרחש בהר הבית, ולאפשר לחוקרים ירדנים לדעת מה מתרחש בחקירת המאבטח. כצעד בונה אמון אפשר יהיה גם לשחרר כמה אסירים בטחונים ירדניים."

ד"ר גרשון בסקין, יו"ר ארגון איפקרי: "יש אינטרסים משותפים רבים לישראל וירדן, אך היחסים בין המדינות הגיעו לשפל. השלום עם ירדן חייב להיות גם שלום בין העמים ולא רק בין הממשלות. המלך עבדאללה קשוב מאוד לבני עמו, והם לרוב רואים את ישראל כאויב. השלום עם ירדן הוא נכס אסטרטגי לישראל וכדי לשמור עליו חייבים לבנות גשרים אל העם הירדני. לא ניתן לעשות זאת בלי לבנות גשרים אל העם הפלסטיני. הסכם אוסלו אפשר את השלום עם ירדן, וקריסתו עלולה להוביל גם לקריסת השלום עם ירדן."

עפר זלצברג, אנליסט בכיר בקבוצת המשבר הבינלאומית: "רוב הישראלים לא מודעים לתועלת שישראל מפיקה מהשלום עם ירדן ורואים בו משהו מובן מאליו. חיוני כיום להסביר לישראלים ולירדנים למה השלום הזה חשוב, משום שהתרחקות מפרדיגמת שתי המדינות כנראה תערער אותו. מעל לכל, ירדן מהווה את העומק האסטרטגי האמיתי ממזרח, בזכות ההתחייבות שלה בהסכם לא להתיר נוכחות צבאות זרים בשטח. כשנחתם הסכם השלום, התמיכה בו בישראל היתה גורפת, מימין ומשמאל כאחד, והכרחי לשמר זאת. ראוי להשיק קמפיין ציבורי רב-מפלגתי בדבר חשיבות השלום עם ירדן."

אורי גינות, מנהל קשרי ממשל, ארגון אקופיס מזרח תיכון: "ישראל מקבלת הרבה מהיחסים עם ירדן ואינה רק הצד הנותן, אך אין מספיק מודעות בישראל לתועלות שנובעות מהסכם השלום עם ירדן. כדי לקדם שיתוף פעולה אזורי, ולהגביר את התמיכה בו – בעיקר בירדן – חשוב להדגיש את הצרכים עליהם הוא עונה ואת פירותיו הכלכליים עבור התושבים. ישראל וירדן יכולות וצריכות לפתח עוד פרויקטים בעלי תועלות כלכליות אסטרטגיות לשני הצדדים, דוגמת התפלת מים, משק אנרגיה מתחדשת ונהר הירדן. גם בעתות משבר, צריך לאפשר את המשך שיתופי הפעולה, ובכלל זה להנפיק אשרות כניסה לישראל לירדנים שרוצים לעבוד אתנו."